



# Barnens närmiljö

*Barn vill uppleva spännande miljöer. De dras till platser som lockar dem till att stanna till och undersöka och upptäcka nya saker. Enligt artikel 31 i barnkonventionen, har barn rätt till fritid och lek. För att barnens lekbehov ska kunna tillgodoses, behövs rejäla och varierande utrymmen. Det behövs platser för både rörliga och lugna lekar samt platser där vissa barn kan få vara för sig själva en stund.*

I planering av miljöer för barn är det viktigt att tänka på att lekplatser, skolgårdar och naturområden har funktionella, visuella och estetiska värden sett ur barnets perspektiv, och inte bara sett utifrån vuxnas synvinkel på vad som är en god utemiljö. Det är skillnad mellan barns platser (som barnen själva valt) och platser för barn (som vuxna planerat).

Det finns studier som visat att barn ofta föredrar naturliga lekplatser framför konstgjorda, där levande material som träd utgör viktiga inslag. Träd kan inte ersättas av klätterställningar. Träd ger större utmaningar, det finns flera sätt att sig upp i dem, de känns levande, de luktar och knakar och rör sig i vinden, det gör inte klätterställningar (Titman, 1994).

Trädens skugga ger också ett viktigt skydd mot den alltmer tilltagande UV-strålningen.

Även andra inslag i natur- och kulturmiljön kan vara viktiga att bevara såsom stigar, kullar, större stenblock m.m. Sådant kan man ta hänsyn till bl a genom att tillåta att en stenmur eller ett träd bevaras. Lekplatser i naturmiljö behöver även anpassas till funktionshindrade barns behov.

Den fysiska planeringen behöver också tillgodose att det finns platser där barn kan stanna upp och ta en paus på, och få vila från all information som riktas mot dem. Detta gäller inte bara potentiella mötesplatser som torg och centrala delar av staden, utan även t.ex. utmed gång- och cykelstråk.

## TRAFIKPROJEKT PÅ ALNÖ

På Öde skola har elever och lärare i samarbete med föräldrar och trafikexperter inom kommunen studerat Alnö Centrum förr, nu och i framtiden. De 75 deltagande eleverna var mellan 10 och 12 år. Projektet genomfördes i fyra åldersblandade grupper. Inledningsvis beskrev varje barn sina upplevelser av skolvägen i ord och bild. De markerade sina skolvägar och var de bodde på kartor och utformade diagram över skolvägens längd.

Varje elev sammanställde sitt arbete i ett häfte kallat Trafikprojektet på Alnö. Avsikten var att försöka spegla hur skolbarnen upplevde sin skolväg oav-

sett om de gick, cyklade eller åkte buss. Många barn åkte skolskjuts. Nästan alla barnen tog upp något eller några av de problem som är beskrivna. De angivna problemen kan sägas vara allmängiltiga för skolbarnen vid Öde skola. Här följer några exempel:

#### **Andreas berättar om sin skolväg**

*"Allra först när jag kliver ut från vårt hus, känner jag den kalla, bittra morgondimman lätt lägga sig på mina kläder och min hud. Sedan kontrollerar jag om allt är som det ska vara med min cykel. Allt är OK. Jag tar på mig väskan och sätter på mig min Lima-rhjälms. Så ger jag mig iväg.*

*Först på vägen kommer en lång nerförsbacke som omges av både stora och små träd. Jag känner vinden virvla i luften. Plötsligt bakom trädtopparna ser jag en vit husknut, några ögonblick senare ser jag ett rött hus. Dagens tänker jag. Nu kommer det granar. Plötsligt är jag ute på stora vägen. Jag svänger av åt vänster. Nu kan jag se en kulle och en väg. Jag ser Jens komma cyklande. Nu är jag framme vid korsningen. Jag trycker på gubbknappen och fortsätter till ICA. Jag cyklar nerför kullen till glasi-glorna och fortsätter där till gångtunneln. Och är nu framme. Jag låser cykeln och går mot skolan."*

#### **Så här berättar Maya:**

*"Jag bor på Aldernäset, nära Stornäset. Jag har cirka 5 km till skolan. Jag åker till skolan med min moster som jobbar på Vibackeskolan. Min brorsa och min kusin åker också med. Vägen är ganska knölig och gropig till en början. Det är grusväg i cirka 700 meter. Sen blir det bättre. Nån gång händer det att jag cyklar eller åker buss. Jag cyklar samma väg som jag*

*åker bil, men ska jag åka buss får jag åka runt hela norra ön.*

*Om jag ska nämna några ställen som är jobbiga ska det väl vara korsningen nere vid skolan. Fast det går ganska bra. Ofta kliver jag av och går genom gångtunneln. På vintern tar det lite längre tid på grund av halkan. Hem från skolan åker jag oftast buss (i undantagsfall bil eller cykel). Då får jag åka hela vägen runt norra ön, vilket är jobbigt och tar lång tid. Det tar omkring 50-60 minuter att komma hem från det jag slutat skolan. Om jag inte ska av vid stallet, så får jag gå vår grusväg hem. Ska jag av vid stallet får jag gå cirka 1 km. Till en början är det stökigt i bussen, men efterhand blir det lugnare eftersom jag bor långt från skolan."*

#### **Susanna beskriver sin skolväg:**

*"Vid 20 minuter i åtta går jag upp till bussen. Mitt emot hållplatsen är det en äng och en liten skogsdunge. När bussen kommer kliver jag på och ställer mig i mittgången. Det finns aldrig några sittplatser. På vägen till skolan ser man hästagar, ängar hus, träd m.m.*

*När jag kommer fram till skolan går jag in eller går till Vibacke om jag ska vara där. När jag ska hem upprepar jag samma procedur fast tvärtom. På hemvägen får jag oftast plats att sitta. Jag har typ 4 km till skolan. Jag tycker det är dötrist att åka buss. Det borde gå två bussar åtminstone på morgonen."*

#### **Sandra berättar:**

*"Jag bor i Släda by och har 3 km till skolan. Jag cyklar med min granne Petter och min kompis Marita. Vägen*

är smal och guppig med sprickor i. Vi åker en lång sträcka genom skogen och en del bostadsområden. Vägen är ganska lugn, inte så många bilar men många cyklister och andra trafikant-er. Det är många nedförsbackar till skolan och raksträckor, mycket grus som man lätt kan slira på i nedförsbackarna när man bromsar.

De svåraste ställena att ta sig i genom är när man far nerför den lilla backen innan man kommer fram till Vibacke och backen efter. Det är svårt på grund av att man möter bilar och människor som går, cyklar, åker moppe. När man då bromsar slirar man på gruset och åker på tvären. Det är skräpigt och mycket trafik nära Wii.

Jag cyklar upp mot Smedsgården till Maria, sedan cyklar vi tillsammans upp mot korsningen vid Alnö mekani-ska upp för en backe, mot paddocken, raksträckan mot vattentornet, nerför några backar till korsningen ovanför Vibacke, nedför backen genom gång-tunneln och kommer fram till Öde skola. Jag cyklar på hösten och våren. Ibland är det kallt ibland blött. På vin-tern åker jag bil, i december åker jag vintertaxi och buss.”

### ALNÖ FÖRR I TIDEN

Berättelserna om skolvägarna skapade intresse för att söka vidare om hur skolvägarna och samhället i övrigt såg ut förr. Eleverna beslöt att intervjua sina släktingar och andra orsbor för att få svar på sina frågor. De formulerade ett antal frågor som skulle kunna användas för intervjuer med föräldrar, far- och morföräldrar eller kanske någon annan Alnöbo.

### Exempel på frågor:

Berätta om din skolväg.

Hur reste man förr i tiden?

Hur såg det ut i Alnö centrum

Vad har förändrats?

Hur reste man in till Sundsvall?

### SKOLVÄGEN FÖRR

Mormor Eva berättade att det fanns glesare (mindre) bebyggelse förr. Det fanns mera åkermark och skog. Alnö centrum hade läkarmottagning, affärer och pol-ishus. Det fanns bryggeri och bageri. I Alnö centrum fanns två skolor Öde och Usland. Det fanns också biograf järnhan-del, polisstation, pensionärshem, kom-munalhus och läkarstation.

När Alnöbron byggdes blev Wii ett stor-centrum. Många nya hus har byggts. Nu är vi mer flyttbara, har mer pengar, åker och storhandlar i Sundsvall i stället för att handla i Wii. Numera är en del vägar asfalterade och det finns gatuljus.

Långt bakåt i tiden åkte man med häst och vagn. När man skulle åka in till Sundsvall fick man åka färja för det fanns ingen bro. Det fanns nästan inga hus och affärer inne i centrum. Det fanns bara skog där. Förr fanns det bara grus-vägar och inga blinkljus (Sandra H).

### MAMMAS SKOLVÄG

När jag var liten reste man mest i bil. Min familj hade en ”bubbla” Jag tyckte det var väldigt roligt att åka längst bak i bilen Där satt jag i ett litet fack Det fanns inga barnstolar på den tiden och säkerhetsbälten använde man inte fast det fanns.

Jag bodde i Sundsvall. Det som har förändrats i Sundsvall sen jag var liten är att det var mer trafik i city då. Jag gick i Södermalmsskolan. Jag gick till skolan längs Södra allén. Den var mycket trafikerad (Linnea M).

### INTERVJU MED BERTIL OCH KERSTIN

Bertil har bott på Alnö i hela sitt liv och är nu 85 år. Kerstin har bott på Alnö fast på andra sidan sundet.

Förr fanns det många sågverk på Alnö. Man bodde ofta nära arbetsplatsen i annat fall fick man gå till och från jobbet. Behövde man handla var det inget problem. Det fanns gott om små affärer, sexton stycken tror sig Kerstin minnas. Lökens affär finns fortfarande kvar.

Skulle man till stan fick man ro över sundet och sedan åka spårvagn till stan. Ännu längre bakåt i tiden fick man åka båt ända fram till stan. Så småningom kom bussarna och färjan. Båtarna slutade att gå på 30-talet. Endast färjan blev kvar. Tidningarna och övrig post kom med båtarna.

Centrum låg på samma ställe som nu. Det fanns en mataffär, posten, kyrkor som nu och där mackarna ligger var Folkets park. Där dansade och roade man sig. Genom tiderna har Centrum förändrats. Det är rätt naturligt att folk flyttar ut och nya flyttar in.

Bertils skolväg var inte någon väg. Han gick över ängarna och genom skogen för att komma till skolan. Han gick i Kyrkskolan. På vintrarna åkte han skidor.

Kommentarer från Karin som genomfört intervjun: Jag kan säga att jag har det mycket bättre för jag slipper att frysa. Jag åker bil eller buss till skolan. Det har blivit bättre men man får ju mindre motion och mindre naturupplevelser. Fast det är ju många som sportar.

### INTERVJU MED ANNA-GRETA

Det fanns många sågverk här på Alnö

förr, berättar Anna-Greta. De låg efter stora vägen. Runt norra och södra ön fanns inga. Vägen som går ner mot sundet bredvid Öde skola var vägen som gick till kyrkan. I början av 30-talet byggdes de större vägarna av arbetslösa s.k. AK vägar.

Man kunde åka buss från kyrkan till Hörningsholm. Mormors familj hade en Chevrolet, som de åkte i. När man skulle in till Sundsvall kunde man ta bussen och sen färjan över sundet. Färjan gick varje halvtimme. Färjan gick inte på nätterna, så kom man från en fest sent på kvällen efter den sista färjan hade gått, fick man vänta vid färjeläget till morgonfärjan kom.

Det fanns många små affärer förr. Vid kyrkan, Näset, (mitt emot Näsets skola). I Nacka, i Hörningsholm, i Hvid mellan Stornäset och Ås där Konsum nu ligger, låg affärer. Där Wii Quinus/cykelhandlaren nu ligger, låg Wii-Alviks handelsförening. Det fanns ganska många skolor också t.ex. vid Släda, Näset, Hovid och Ankarsvik.

Jag gick i Näsets skola. Dit gick jag längs Byvägen. När det var snö fick man pulsa. I 7:an och 8:an gick jag i Öde skola. Då var skolan ny. För det mesta cyklade jag eller åkte buss till skolan. Ibland fick jag skjuts med någon som skulle vägen förbi. De två sista åren i gymnasiet bodde jag i stan. Det blev för jobbigt att åka varje dag.

Skillnader förr och nu: Det var sämre och färre vägar förr. Det fanns fler affärer och fler skolor. Man måste åka färja över till fastlandet. Likheter förr och nu: Vi har båda gått i Öde skola. (Maya R.)

### FARMOR BERÄTTAR

Jag har bott på Alnö i hela mitt liv. Jag

är född här. När jag var liten åkte man buss. Det var mycket sällsynt med bil. De enda som hade bil var herrskapet på Hovid herrgård. Om man skulle över till fastlandet så fick man åka buss till färjan. När man kommit över på andra sidan fick man ta bussen eller spårvagnen till stan. På vintern gick man på isen.

Centrum är i dag inget riktigt centrum utan bara en vanlig by. Förr fanns det Konsum, post, privatägda mataffärer och kiosker lite överallt. Det fanns ingen bank och eftersom det inte fann några bilar ingen mack. Förr fanns det också affärer utspridda över hela ön. Man var inte beroende av centrum som man är nuförtiden.

Först gick jag i en liten skola sedan fortsatte jag på Hovids gamla skola. De sista åren gick jag i Kyrkskolan. Man gick sju år i skolan. På vintern åkte jag oftast spark till skolan. Annars gick eller cyklade jag. Att åka buss var alldeles för dyrt. Man fick inga busskort eller sådant. Det var tre timmar mellan turerna.

En stor skillnad mellan nu och förr är att det var mycket mindre trafik förr. Det var nästan bara bussen som åkte på grusvägarna. En likhet är att vägarna ligger kvar och har samma dragning som tidigare. Nu är det hemskt dåliga vägar på norra ön. Dålig lagning och många hål. (Sanna E.)

## PROBLEM OCH FÖRBÄTTRINGAR

Med stöd i de tidigare undersökningarna fortsatte eleverna med att beskriva trafik och miljöproblemen i Alnö centrum och formulerade förslag om hur dessa skulle kunna åtgärdas. De beskrev sina undersökningar och förslag till åtgärder i ord och bild. Här ges en översiktlig bild av deras problembeskrivningar och förslag till åtgärder.

1. Vid Rahlmsvägen utanför ICA finns en starkt trafikerad väg. Det är trångt på trottoaren för dom som går. Det är svårt för gångare att ta sig över infarten till ICA och över vägen vid övergångsstället. Många bilar stannar tyvärr inte när barnen ska gå över.
2. Skolungdomarna som kommer från bussen och sen ska gå upp till Vibackeskolan, dom går INTE på övergångsstället. Många går på vägen i stället för att använda gångtunneln.
3. I gångtunneln vid Öde skola ligger jämt en massa glassplitter. Det finns alltid vatten och en massa skräp i tunneln. Det är också graffiti på väggarna. Det vore bättre om vattnet togs bort och om det fanns papperskorgar som man kunde slänga skräpet i. Det är bra att det finns en gångtunnel för där finns ingen trafik.
4. På busshållplatsen vid Rahlmsvägen som ligger alldeles bredvid vår skola är det för mycket skräp och smuts som följer med snön ner på vår skolgård. Det åker bilar där hela tiden. Och det är ingen som sköter om den så det är fullt med glas och skräp. Det finns inget övergångsställe vid busshållplatsen.
5. Vi fotograferade bredvid pizzeria Reviera vid ett övergångsställe på Ra-



holmsvägen. Problemet är att det inte finns något bevakat övergångsställe fast vägen är väldigt trafikerad.

6. De flesta tycker att övergångsstället på Färjevägen vid Alnögården ska flyttas en bit så att det går mot gång- och cykelbanan.

7. I korsningen mellan Alnövägen och Brovägen borde det finnas en trottoar vid övergångsstället. Man får gå mycket nära bilarna. Det är svårt att ta sig över vägen.

8. På Rahlmsvägen ner mot Alnö centrum finns ingen cykelväg och det kör många bilar här varje morgon. Det finns inget övergångsställe för att komma över till andra sidan vägen.

9. Barn som kommer med bussen och stiger av vid busshållplatsen i centrum går bara över vägen för det finns inget övergångsställe.

10. Utanför ICA och posten finns ett övergångsställe, men det är dåligt markerat.

11. I korsningen Alnövägen- Rahlmsvägen är det mycket trafik. Cyklister och gångare får trängas på trottoaren. Här borde finnas en cykelväg!

12. I telefonkiosken vid statyn är det kallt och vi märker att kiosken är sönderslagen. Glas ligger kvar som man kan göra sig illa på. På telefonkiosken och metallprylen är det kluddat mycket och fult. Man borde ta bort allt kludder, måla elskåpet i en cool färg och fixa nytt glas till telefonkiosken.

13. Vid Konsums glasinsamling ligger krossat glas. De borde städa bort glaset.

14. Övergångsställe vid korsningen intill Statiol är farligt. De bilar som kommer från ICA till Lustgården har grönt ljus samtidigt som de som går över på övergångsstället. Det är farligt.

### **EN RONDELL OCH EN CYKELVÄG**

I korsningen fungerar trafikljusen bara ibland och bilarna stannar inte när man ska gå över på övergångsstället. Trafikljusen är farliga för oss som går för när man tryckt på knappen för att få gå över så har de från vänster och höger ändå grönt och får köra. De flesta lämnar inte företräde. Då kan det bli kaos! Jag och många andra tycker att man ska bygga en rondell där och en gång- och cykelväg.

Korsningen är en trafikfarlig plats. Här passerar många bilar med tung last. En rondell vore bra här. Då flyter trafiken snabbare och man slipper långa köer. För oss som går är det bra med en rondell om det blir en gång- och cykelväg.

### **FRAMTIDSVISIONER**

Som ett led i att förbättra Alnö centrum utformade eleverna enskilt eller i grupp ett antal framtidsvisioner i form av bilder med bildtexter.

*\*Jessica och Elin har tänkt att Alnö ska innehålla lite mer djur för då blir det roligare.*

*\*Simon utformade ett centrum för år 4998, en vision. Här finns Globen. Det finns också hotell, laserhallar, affärer, LEGO, villor och hyreshus, polisstation och ett sjukhus.*

*\* Robert har beskrivit ett Alnö centrum om 20 år. Jag vill ha mer spelhallar!*

*\* Min önskan är att det ska finnas en stor spelhall och en stor sportarena, en stor berg- och dalbana, ett busshus, ett stort spökhuis, en stor bank och en kiosk vid busshållplatsen, skriver Kalle.*

Eleverna sammanställde även projektet i en utställning som visades för Alnöborna samt representanter för kommunen.

### **AVSLUTANDE REFLEKTIONER**

Projektarbetet inleddes med att barnen beskrev sina upplevelser och uppfattningar om sin skolväg. Det kan sägas vara en väl vald startpunkt. Skolvägen har barnen kunskaper om och erfarenheter av. Studierna kan naturligt motiveras och resultatet blir av intresse för föräldrarna och kommunansvariga. Få vuxna känner till hur barnens arbetsresor ser ut. En omfattande undersökning där 75 barn beskriver sin färd till och från skolan ger en tydligare bild än när en enskild förälder tar kontakt med skolansvariga för att få förbättringar till stånd.

Barnens bilder och berättelser belyser de trafikproblem som finns för de barn som går och cyklar. Det finns t.ex. ingen cykelbana utan de måste cykla på körbanan. Särskilt oroande är det när det är mörkt, halt och regnigt. Det är svårt att ta sig över körbanan etc. För de barn som åker skolskjuts finns inte sittplats i bussen för alla. Många barn får stå i körbanan när de väntar på bussen. Särskilt trist är det när det regnar blåser och är kallt. Bussen stannar så att barnen måste korsa körbanan vid avstigningen på morgonen då trafiken är livlig. Det finns en gång tunnel som inte fungerar. Ofta finns så mycket vatten i den att den inte går att använda. Till dessa problem har barnen gett förslag till åtgärder.

Barnen har också beskrivit positiva upplevelser på vägen till och från skolan av natur och samvaro med kamrater etc. En uppgift som finns kvar är att ta reda på barnens rörelsemönster vad gäller fritidsaktiviteterna. Finns dessa på Alnö eller måste man åka till Sundsvall. Hur tar sig skolskjutsbarnen till sina kamrater eller till sina fritidsaktiviteter?

Skolvägen och Alnö centrum förr i tiden. Beskrivningarna från förr ger en insikt om att det finns kunskaper om lokalhistorien att hämta hos de äldre i närsamhället. Här finns säkert mycket mer information att fördjupa sig i. Bebyggelsen på Alnö har en ovanlig historia. Från att ha varit ett jordbrukssamhälle fram till mitten 1800-talet blev Alnö på få år ett industrisamhälle. Många små samhällen växte fram. Efter vilka principer planerades de? Hur ser kartan ut år 1940 och 20 år senare?

Vem flyttade in i husen när sågverken lades ner? Och hur såg bebyggelseplanen ut 1970 när bron kommit till. Sker fortfarande någon inflyttning. Hur förvandlas Alnö sommartid? Och hur möter de ansvariga den ökande biltrafiken?

En viktig uppgift för skolan är också att koppla det insamlade materialet från lokalbefolkningen till litteratur i ämnet. Det finns en mängd litteratur om Alnö.

### **PROBLEM OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG**

Genom att kartlägga miljöproblem med särskild inriktning på trafikfarliga ställen lär sig eleverna se och reflektera över den byggda miljön. De utvecklar på så sätt en miljömedvetenhet. De utvecklar dynamiska färdigheter som förmåga att ta initiativ och ta ansvar. Detta är viktiga förutsättningar för att nå ett lärande för en hållbar utveckling av vårt samhälle.

Genom att skolan för upp sitt arbete i form av utställningar som redovisas för föräldrar och kommunansvariga bidrar barnen i hög grad till att aktualisera frågan hos kommuninvånarna om hur Alnö centrum kan bli vackrare och trivsammare.

Barnen i Öde skola har visat hur skolan kan bidra med värdefull information för att få till stånd förbättringar i lokalmiljön.

### **ETT MÅNGSIDIGT SPRÅK FÖR ATT KUNNA ANVÄNDA SIN YTTRANDERÄTT**

Vi vet att språket blir alltmer betydelsefullt. Språket ger människor möjlighet att utveckla identitet, gemenskap, kunskap och inflytande. Det är i språket de kollektiva erfarenheterna om vår historia, nuet och framtiden finns. Att utveckla sitt språk är att få ta del av de kollektiva erfarenheterna. Med språk menas inte bara ord, utan bild och alla andra mänskliga sätt att kommunicera på. Att kunna använda språket på ett mångsidigt sätt är av avgörande betydelse för studier, kommunikation och att kunna hävda sina rättigheter i samhället. Redovisning av projektet Säkrare trafikmiljö i Alnö centrum i texter och bilder, fotografier, intervjuer samt multimedieproduktion i programmet Multimedia labb visar att den mångsidiga språkproduktionen har väl tillgodosatts.

### **FRAMTIDSVISIONER**

Miljöproblemen är nutidens och framtidens problem. De kommer att vara barnens vuxenproblem. Våra förfäder har format den natur vi har i dag. På samma sätt kommer våra handlingar att påverka miljön för dem som kommer efter oss. Historiestudier kan ge bilder av hur problem uppstått under olika tidpunkter och vilka beslut man fattat kring dem. För att kunna använda sitt brukarinflytande krävs verktyg. Det är

när barnen undersöker, bearbetar, sammanställer och värderar som de skaffar sig kompetens för att delta i samhällsarbetet. Genom denna handlingskompetens får de möjligheter till att försätta utveckla idéer och visioner om ett framtida samhälle.

Barnen i Öde skola har kommit en bra bit på väg i närsamhällesstudierna. De har många idéer om ett framtida Alnö. Förhoppningsvis har arbetet gett intresse för fortsatta studier i lokalsamhället.